

nine od dolžnikov poberejo in njemu določijo, sicer bo treba sramotne tožbe.

Tovariš Monschein opozarja na veliko veljavo sloge in družbenja našega stanu in poudarja, da je posebno mlade tovariše in tovarišice navduševati za stanovsko zavest.

Za nastop v prihodnosti bodo posebni komiteji sestavili in izpolnili tiskovino za označevanje našega delovanja na raznih poljih, n. pr. na polju humanitete, gospodarstva (hranilnice), šolstva, godbe itd. Za nemški del Štajerske deluje trojica Monschein - Frankl - Gassarek.

„Zveza“ naj izvoli tovariše, ki prevzamejo isto delo za Spodnje Štajersko. Morebiti je to že storila.

Z vnemo smo se posvetovali in sklepali — zadovoljni smo sklenili sejo. Čut rastočega zaupanja me je objel, ko sem sprejel poslov tovarišev — gotovo njih tudi, saj časi so zadosti hudi! Žitečka vas, dne 20. kimaveca 1906.

Avguštin Požegar.

Oblast — učitelj.

Spisal Anton Maslo iz Riemanj.

„Oblastva bi morala očrtati — v pravem pomenu besede — svojim zastopnikom, kako jim je postopati, da se vrši v zakonih vsem osigurana in zajamčena pravica, oziroma dolžnost v prospeh in blagor napredka, omike, vzgoje in šole.“

„To se do sedaj ni izpolnjevalo in tudi se ne bo, dokler vladajo take razmere.“

Prav v članku, ki ga je objavil „Učiteljski Tovariš“ v letošnjem letniku (številka 20. in 21.) je pokazano bistvo oblasti do učiteljstva in učiteljstva do oblasti ne gledé na drugi namen, s katerim je uredništvo morda nehote priobčilo pod črto pisateljevo stransko misel. Obenem se ta članek najmanj ne dotika lokalnih razmer in je zato le subjektivno mnenje pisatelja, ki mora ločiti osebe od početij, da ne nasprotuje stvarnemu taktu.*)

Resnici na ljubo moram pa konstatirati, da ni dobil od deželnega šolskega sveta označeni učitelj nikake graje, pač pa letos pri perijodičnem nadzorovanju red prav dobro iz nastopa gledé discipline in uspeha v šoli. — Da se resnica prav spozna, treba je čuti oba zvoná. Die Schule ist ein Politikum — a v glavnem ji je naloga npravno-verska vzgoja, ki pospešuje v človeštvu svetovno nprav. V razvitku te je oblast v drugačnem elementu, ker zakon se da potom avtoritet vsiliti, kar je pri npravi nemogoče; zato prideta oblast in nprav celo v navzkrižje. Da se to ne zgodi, mora tudi nenpravi priskočiti na pomoč državna oblast, dokler se to godi v mejah kakega zakona. Rešitev težkoč na podlagi tega, da izbaja nprav iz človeškega uma, se komaj doseže. Za stvarnost je pa oblast del npravi. Del npravnih zapovedi je avtoritetam ali zase ali za skupnost važnejši nego vse; zato se pri tem njihovem delu spajajo npravni nagibi z nagibi veselja; ti slednji žugajo bolečine ali neprijetnosti v večje zagotovilo izpolnjevanja avtoritetnih ukazov. Take zapovedi imajo vsiljiv značaj, ker avtoriteta s svojo močjo in s svojimi bridkimi sredstvi primora učitelja k izpolnjevanju dolžnosti, da se varuje prestopa podanih mej. Avtoriteta si more uporabo tega prisilnega sredstva ali zase pridržati ali pa je odvisna uporaba omenjenega sredstva od priziva javne oblasti, od strani zanimajoče se stranke. Tako nastane na pravnem polju v npravi nepoznan pojem subjektivnega prava, ki je obenem po avtoriteti samostojen ali pozvan po delujoči moči. Ta sili zavezanca potom oblasti ali uporabe bridkih sredstev, da izpolni svojo dolžnost. Pooblaščenec je oni, ki mu

*) Tako je tudi s tem člankom.

Uredništvo.

avtoriteta poveri zaradi njegovega priziva to podporo. To razmerje se prične tudi z dejansko močjo posameznika do kake stvari. Tu ni od strani drugih npravne moči; nastane pa zaradi zapovedi avtoritete, kakor hitro se dejanstvena moč prizna za pravo lastnika; iz tega se izcimi prisilna dolžnost drugih, ki stori, da se ne moti lastnika v izvajanju svoje moči proti dotični stvari. Iz tega se razvija razlika med osebnimi in stvarnimi pravicami. Nasprotje, ki je mogoče med pravom in npravjem, se vidi iz tega zapopadka, ker avtoriteta v svoji omejeni moči ima le najvažnejše razmere; iz teh se šele izvajajo npravstvene dolžnosti, ki so preskrbljene s toliko silo. Vsi drugi oziri, ki so še v npravstvu in se v raznih slučajih iz razloženih razmer do dolžnosti uničujejo, se od avtoritete ne upoštevajo; tako nastane pravo tudi tam, kjer odpade npravstvena dolžnost zaradi omenjenih ovir. Zaraditega mora avtoriteta postopati izvršilnim potom proti dolžniku, akotudi bi npravni oziri velevali, da se mu dá odlog, najsi bo to morda zaradi rodovinske zveze ali zaradi nezakrivljene bede dolžnika.

S tem naj bo na realni podlagi razjasnjeno, kar se ne da rešiti po drugem načinu. Pravo in npravstvo prihajata iz enega vira, t. j. iz zapovedi vzvišenih avtoritet; pravo je le del splošnega npravstva, ki se odlikuje tudi po svojih dolžnostih in ima razen npravnih motivov tudi take, ki zbujaajo radost, oziroma bridkost; pri tem ni izključena možnost, da pride pravo v navzkrižje z ukazi npravi. Kakor je pojem važnosti, na katerega se opira pravoslovje s svojimi zakoni, omahljiv, tako se obenem meje med npravom in oblastvom zdaj zožujejo, zdaj zopet razširjujejo; to pa v onem razmerju, kakor se izpreminjajo navade in potrebe prometa.

Medtem, ko se je npravstvenost šele v teku časa mogla razviti iz različnih avtoritet in njenih zapovedi, je bilo delovanje človeštva v začetku le sad mika in razuma. Nprava je pričela v družinah z zapovedmi glavarja hiše, glavarja rodu, vere in države. Iz vlastite narave teh treh avtoritet sta se razvila nprava in zasebno pravo v narodu; zadnje pa iz njegovih navad brez glasnih ukazov, medtem ko je javno pravo utemeljeno po vladarjih in dolžnosti do Boga, ter duhovno pravo po duhovnikih, tu seveda ne more biti nikakega govora o obmejenju na teh poljih. Zapovedi so se izpolnjevale pretežno v posameznih slučajih, za kar nam stara zaveza in zbirka tozadevnih zakonov daje mnogo zgledov. Le polagoma so se mogle zapovedi splošno spoznati; tako se je pričela razdelitev in uvrstitev poedinih čednosti gledé vsebine. Pričenša znanost se je strogo držala te razdelitve ter dostavila razvrstitev dolžnosti do Boga, do bližnjega in samega sebe. V tej obliki se je vsebina npravstvenih načel ohranila do današnjih dni.

Da so se posamezne čednosti spajale na posamične meri, ki so bile v narodu od veselja določene, torej na meri, ki so se po napredku in omiki mnogokrat izpremenile, se sklepa na nedoločnost in izpremenljivost čednosti, proti katerima je težko zmagovati. Če primerjamo čednosti današnjega pojmovanja z onimi od nekdanj pod ravno istim imenom, vidimo, da so si v različnem razmerju. Važnejša je druga posebnost čednosti, zaradi katere si te ne privzemajo iz svojega bistva meje, temveč jo dobé šele, kadar stopijo medsebojno v razmerje. Iz tega sledi, da vsaka čednost pri prestopu ene gotove sredine k manjšini ali k večini izgubi svojo pravo veljavo. Varčnost zajde v oduševanje ali zapravljivost, hrabrost v predrznost ali strahopetnost itd. Lahko je vpoštevati posamezno čednost, ne tako pa določiti vsaki mejo, pri kateri neha biti ista.

Pokaže se tudi tu, da se ne more določiti meje gledé stvarnih načel; kar se more, je to, da se čednosti dadó vzpo-

rediti po različnosti moči, s katerimi se odlikuje v določenem času določen narod na podlagi posameznih v čednostih načelnih meri. Tako so se pri Rimljanih bližale čednosti hrabrosti; ta je pa bila bolj ljuta nego danes, ko so postale druge smeri jače ter potisnile hrabrost v ožje meje. Iz tega izvira končno, da se dadó moléé spoznavati iz avtoritete ljudstva izhajajoče zapovedi po šegi, pa tudi zaničevanje kršitelja; zato jim primanjkuje potrebnih določil. Zaradi tega se ne more določiti splošnoveljavnega zakona npravstvenosti v pravem pomenu. Stvarnost pa more tudi danes vkljub vsemu prizadetju idealizma pristopiti k tem nazorom. Najboljša dela npravstva nam dajo sicer celo vrsto posameznih pravil, a o meji nam v najmanjšem ne omenjajo in pogrešajo tako vsake gotovosti. Tuđi navadno življenje, ki v posameznostih ponuja rešitev teh navzkrižij, nam ne odpomore v teh velikih pomislekih. In vendar se nam odkriva tudi tukaj prostrano polje človeških sklepov z ozirom na veselje i razsodnost. Na tak način se primerja svetovno npravstvo poslopju, ki se je delalo brez načrta ter se je v teku časa izpopolnjevalo delno v gradnji. Glavni stebri so sicer močni in drže stavbo, da se ne zruši; stavba ima pa pri vsem toliko razpok in lukenj, da vdira skozi nje nevihta strasti in hlimb; tako se nežni stavbeni deli vedno majo. Poslopje je ovito od zunaj in od znotraj z zajedalnimi rastlinami, ki se vzdigujejo od tal, medtem ko se glas znanosti, ki kljubuje borečim se močem, brezuspešno razgublja.

Zasebno pravo se je moglo šele povzdigovaje se izločiti iz npravstvenega polja bolj določno, ko je država zagotovila prisilno izvršba in je obenem prešel razsodek prepornih slučajev iz rok ljudstva v roke posebno zaupljivih uradnikov. Zaraditega se je ta ločitev, sicer pomanjkujoč od začetka, a potem temeljito polagoma izvrševala. S tem je prešla obenem ostrejša določba vsebine od ljudstva na državno oblast in na poseben stan pravnikov. V razpisih in ukazih je našla tu veda skupno z razsodki posameznih slučajev gotovo oporišče in je dospela zato že pri starih narodih k popolnosti, ki velja še danes kot zgled ali podlaga, na kateri sloni daljni razvoj prava.

Najimenitnejše oblike zasebnega prava so lastnina, pogodba in družina. Te razmere so obstajale še pred zasebnim pravom v npravstvu ter dobé tudi danes iz tega svoje pojasnilo. Zasebno pravo daje temi oblikam večjo gotovost ter ostrejše meje, ker brez tega ne more zagotoviti država svoje moči k prisilni izvršbi.

Do sedaj se je mnogo delalo, da se dobi pravi temelj za lastnino in pogodbo in da se izvede iz tega po deduktivni poti nekatere določbe njiju vsebine. Na ta način se je lastnina vzporejala zdaj v delo, zdaj v voljo kot njeno razodevanje; pravna dolžnost pogodb je imela oporišče zdaj v koristi za skupnost, zdaj v dolžnosti k resnici. V stvarnem pogledu so ostali ti poizkusi neuspešni, ker se nista pravo in npravstvo v svojem zapopadku razvila iz stvarnih načel, temveč iz osamljenih ukazov različnih, večkrat od nasprotnih nagibov izvirajočih avtoritet. Iz tega se tolmači najrazličnejša vsebina, ki se je tem oblikam prilagodila v različnih časih in krajih. V pravem pomenu se torej zaraditega ne more zajemati iz boljšega vira kakor iz onega, ki zastopa naravo avtoritet in njenih zakonov. Ta povelja zadoštujejo popolnoma tudi sodniku in prepirajočim se strankam. Pomanjkljivosti v teh ukazih se morajo potem dopolniti z znanimi sredstvi podobnosti in razlage. Pravega in naravnega prava zato ni; še učitelji pozitivnega prava so večinoma uvideli, da je to nemogoče. Neobhodna, potrebna določnost zasebnopravnih predpisov daje zunanjim oblikam, pod katerimi se izvršuje pridobitev teh pravic, važnost, s katero dospé večkrat privatno pravo z npravstvom v protislovje. Iz tega se razvija pojem pri-

mernosti, ki izkuša kvarljive določbe spraviti v soglasje z npravstvom tam, kjer pravo dopusti z razjasnilom ali sodniškim spoznanjem. (Konec.)

Iz naše organizacije.

Kranjsko.

Učiteljsko društvo za kranjski šolski okraj ima svoje letošnje jesensko zborovanje v Škofji Loki. Zborovanje se vrši dne 4. oktobra v prostorih ondotne ljudske šole točno ob 2. uri popoldne. Dnevni red: 1. Poročilo o novem šolskem in učnem redu. Poroča g. Fran Ivane, učitelj v Kranju. 2. Vzgoja plemenitih nageljnov. Predava g. Miroslav Kramer, učitelj v Škofji Loki. Kdor morda reflektira na skupen voz iz Kranja v Škofjo Loko, naj se zglati najkasneje do 2. oktobra pri tajniku tovarišu V. Rusu. Voz odhaja ob 1/2 1. uri popoldne.

Pedagoško društvo v Krškem priredi dne 6. oktobra t. l. zborovanje v Št. Rupertu. Predava gosp. nadučitelj Aleks. Lunček o škodljivem voluharju (takozvani „krtici“) in g. Fran Gombač o določitvi raznih vrst jabolk in hrušk za Dolenjsko. Obenem si bodo ogledali učitelji vzoren šolski vrt pri ljudski šoli v Št. Rupertu.

V zadnjih letih smo precej popustili predavanja o sadjereji in o kmetijstvu sploh. Ker pa je stvar vedno velikega pomena in jako vpliva na kmetiško ljudstvo ter s tem povzdiguje učiteljski ugled med njim, si je štelo „Pedagoško društvo“ v dolžnost, pridobiti znana dva veščaka za predavanje. Želeti je kar največje udeležbe. Oni gg. tovariši, ki imajo nedoločene vrste hrušk ali jabolk, naj prinesejo nekaj eksemplarov v določitev s seboj.

K. Humek, t. č. predsednik.

Štajersko.

Učiteljsko društvo za okolico Maribor zboruje dne 4. oktobra točno ob 10. v šoli Leitersberg. Dnevni red: 1. Zapisnik o zborovanju z dne 5. aprila t. l. 2. Dopisi. 3. Poročila. 4. Pojavi na pedagoško-znanstvenem ter na polju naših stanovskih zadev. 5. Predlogi in nasveti K obilni udeležbi vabi imenom odbora Avguštin Požegar, tač. načelnik.

Trst.

Odbor „Učiteljskega društva za Trst in okolico“ je z namenom, da omogoči in olajša svojim članom čitanje društvenih knjig in strokovnih listov, ukrenil potrebno, da bo društvena soba odslej odprta razen navadne vsakdanje ure (od 10.—11. dopoldne) tudi še vsak četrtek in vsako soboto od 2.—4. popoldne. Društvena soba je v ulici Galatti št. 12, II. nadstropje.

Književnost in umetnost.

Zgodovina časnikarstva. Italijan Buonvino je napisal zgodovino časnikarstva, v kateri opisuje vse faze tega dela svetovne literature od prvih početkov vse do današnjih dni. Prvo sled časnikarstvu je dobili za Julija Cezarja, ki je za svoje legije izdajal „acta“, neko vrsto tednika. Od tedaj je bilo več poizkusov časnikarstva, ki pa niso mogli dobiti trdnih tal do leta 1605., ko je Abraham Verhoeven v Antverpnu izdal prve tiskane novine „Nieuve Tijdingen“, ki so prinašale poročila z bojišča, izhajale pa so v nedoločenih rokih. Njegov naslednik M. F. Verhoeven je bil srečnejši, ker je že bolj uredil izhajanje lista „Gazette de Charleroi“. Potem so pričeli izdajati novine Angleži, ki so tekmovali v velikosti oblike. Te so posnemali Američani, a sad te konkurence so bili ogromni izvodi časnikov, kakor n. pr. list „The Constellation“ v obliki 4.78 m × 2.56 m.

Vestnik.

Učiteljski dobrotniki. „Društvu za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“ so darovali: Gornjegrajsko učit.